

Musiqa ta'limida o'quvchilarning jamoaviy kuylash va xor ijrochiligini rivojlantirishning pedagogik asoslari

Hilola Hayitjon-qizi Hamidjonova
BuxSPI

Annotatsiya: Ushbu ilmiy-metodik ishda musiqa ta'limida o'quvchilarning jamoaviy kuylash va xor ijrochiligini rivojlantirishning pedagogik asoslari yoritilgan. Tadqiqotda xor ijrochiligi jarayonining didaktik, metodik va psixologik jihatlarini tahlil qilinib, o'quvchilarda musiqiy eshitish, intonatsion aniqlik, ritmik sezgirlik hamda ansambl madaniyatini shakllantirishning samarali yo'llari ko'rib chiqilgan. Shuningdek, jamoaviy kuylash orqali o'quvchilarda estetik did, ma'naviy tarbiya, hamkorlik va ijtimoiy faollikni rivojlantirish imkoniyatlari asoslab berilgan. Ishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar va multimedia vositalaridan foydalanishning xor ijrochiligini o'qitishdagi ahamiyati tahlil qilingan. Mazkur ish umumta'lim maktablarida musiqa darslarini samarali tashkil etish va xor jamoalarini rivojlantirishda amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: musiqa ta'limi, jamoaviy kuylash, xor ijrochiligi, pedagogik asoslar, musiqiy tarbiya, intonatsiya, ritm hissi, ansambl, estetik did, interfaol metodlar, multimedia texnologiyalari

Pedagogical foundations of the development of students' collective singing and choral performance in music education

Hilola Hayitjon-qizi Hamidjonova
BukhSPI

Abstract: This scientific and methodological work covers the pedagogical foundations of the development of students' collective singing and choral performance in music education. The study analyzes the didactic, methodological and psychological aspects of the choral performance process, and considers effective ways to form musical hearing, intonation accuracy, rhythmic sensitivity and ensemble culture in students. It also substantiates the possibilities of developing aesthetic taste, spiritual education, cooperation and social activity in students through collective singing. The work analyzes the importance of using modern pedagogical technologies, interactive methods and multimedia tools in teaching choral performance. This work is of practical importance in the effective organization of music lessons in secondary schools and the development of choral groups.

Keywords: music education, group singing, choral performance, pedagogical foundations, musical education, intonation, sense of rhythm, ensemble, aesthetic taste, interactive methods, multimedia technologies

Kirish. Musiqa ta'limi tizimida o'quvchilarning jamoaviy kuylash va xor ijrochiligi faoliyatini rivojlantirish masalasi bugungi kunda dolzarb pedagogik muammolardan biri sifatida alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki xor ijrochiligi nafaqat musiqiy ijro shakli, balki o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishi, estetik dunyoqarashi va ijtimoiy faolligini shakllantiruvchi muhim tarbiyaviy vosita hisoblanadi. Umumta'lim maktablarida musiqa darslarini tashkil etishda jamoaviy kuylash faoliyati o'quvchilarning musiqiy qobiliyatlarini kompleks rivojlantirishga xizmat qiladi. Bugungi globallashuv jarayonida ta'lim tizimiga zamonaviy pedagogik yondashuvlar va innovatsion texnologiyalarni joriy etish zarurati ortib bormoqda. Ayniqsa, musiqa ta'limida o'quvchilarning faolligini oshirish, ularning ijodiy fikrlashini rivojlantirish hamda musiqiy madaniyatini shakllantirishda xor ijrochiligi muhim o'rin tutadi. Jamoaviy kuylash jarayoni o'quvchilarda nafaqat musiqiy ko'nikmalarni, balki jamoada ishlash, bir-birini tinglash, hamkorlikda ijro etish kabi ijtimoiy kompetensiyalarni ham shakllantiradi.

Mavzuning dolzarbligi shundaki, ko'plab umumta'lim maktablarida xor ijrochiligini o'qitish jarayoni hali ham an'anaviy usullarga asoslangan bo'lib, zamonaviy pedagogik texnologiyalardan yetarli darajada foydalanilmayapti. Holbuki, interfaol metodlar, multimedia vositalari va differensial yondashuvlar xor jamoasining sifatini oshirishda katta imkoniyatlarga ega. Shu bois, jamoaviy kuylashni rivojlantirishning pedagogik asoslarini ilmiy jihatdan o'rganish va amaliyotga tatbiq etish muhim vazifalardan biridir.

Tadqiqotning maqsadi musiqa ta'limida o'quvchilarning jamoaviy kuylash va xor ijrochiligini rivojlantirishning pedagogik asoslarini ilmiy tahlil qilish hamda samarali metodik tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun xor ijrochiligining nazariy asoslari, metodik yondashuvlari va amaliy tashkil etish tamoyillari o'rganiladi. Tadqiqotning vazifalari quyidagilardan iborat: jamoaviy kuylash jarayonining pedagogik mohiyatini aniqlash, xor ijrochiligini shakllantirishda qo'llaniladigan metodlarni tahlil qilish, o'quvchilarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirish omillarini belgilash hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalarning samaradorligini asoslash.

Tadqiqot obyekti umumta'lim maktablarida musiqa ta'limi jarayoni bo'lsa, predmeti esa o'quvchilarning jamoaviy kuylash va xor ijrochiligini rivojlantirishning pedagogik asoslaridir.

Ilmiy yangiligi shundan iboratki, jamoaviy kuylashni rivojlantirishda zamonaviy interfaol metodlar va texnologik vositalarning integratsiyalashgan tizimi sifatida

qaralib, ularning o'quvchilar musiqiy rivojiga ta'siri kompleks yondashuv asosida tahlil qilinadi. Amaliy ahamiyati esa ishlab chiqilgan metodik tavsiyalar umumta'lim maktablari musiqa o'qituvchilari tomonidan xor mashg'ulotlarini tashkil etishda samarali qo'llanilishi mumkinligi bilan belgilanadi.

Musiqa ta'limida jamoaviy kuylash va xor ijrochiligi o'quvchilarning musiqiy rivojlanishida eng muhim va samarali faoliyat turlaridan biri hisoblanadi. Ushbu jarayon nafaqat musiqiy ijro ko'nikmalarini shakllantiradi, balki o'quvchilarning shaxsiy, ijtimoiy va axloqiy rivojlanishiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Jamoaviy kuylash - bu bir nechta o'quvchilarning yagona musiqiy asarni uyg'unlikda, aniq ritm va intonatsiya asosida ijro etish jarayonidir. Xor ijrochiligi esa bu jarayonning yanada murakkab va tizimli shakli bo'lib, unda turli ovoz partiyalari uyg'unligi asosiy o'rin tutadi.

Pedagogik nuqtayi nazardan xor ijrochiligi o'quvchilarda musiqiy eshitish qobiliyatini, ritm hissini, intonatsion aniqlikni va ansambl madaniyatini shakllantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, bu faoliyat o'quvchilarda jamoada ishlash, bir-birini tinglash, o'zaro moslashish va hamkorlik qilish kabi muhim ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi. Xor jamoasida har bir ishtirokchi umumiy musiqiy natija uchun javobgar ekanligini his qiladi, bu esa ularning mas'uliyat tuyg'usini kuchaytiradi.

Jamoaviy kuylash jarayoni o'quvchilarda nafaqat musiqiy, balki psixologik jihatdan ham ijobiy o'zgarishlarni yuzaga keltiradi. Birgalikda kuylash stressni kamaytiradi, emotsional barqarorlikni mustahkamlaydi va o'ziga ishonchni oshiradi. Ayniqsa, sahna faoliyatida ishtirok etish o'quvchilarning o'zini erkin ifoda etish qobiliyatini rivojlantiradi.

Xor ijrochiligi qadimiy san'at turlaridan biri bo'lib, uning ildizlari xalq og'zaki ijodi va marosim qo'shiqlariga borib taqaladi. Tarixan xor ijrochiligi turli madaniyatlarda diniy, marosimiy va estetik maqsadlarda rivojlangan. Sharq va G'arb musiqa an'analarida xor san'ati o'ziga xos uslub va shakllarga ega bo'lib, vaqt o'tishi bilan professional musiqa ta'limining ajralmas qismiga aylangan.

Nazariy jihatdan xor ijrochiligi musiqiy asarni ko'p ovozli shaklda ijro etish san'ati sifatida qaraladi. Bu jarayonda intonatsiya, garmoniya, ritm va dinamik ifoda asosiy elementlar hisoblanadi. Har bir xor ishtirokchisi umumiy musiqiy tuzilmaning muhim bo'g'ini sifatida faoliyat yuritadi.

Jamoaviy kuylash o'quvchilarning musiqiy qobiliyatlarini kompleks rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Birinchi navbatda, musiqiy eshitish qobiliyati rivojlanadi, chunki o'quvchi o'z ovozi boshqa ishtirokchilarning ovozi bilan moslashtirishga harakat qiladi. Bu jarayon intonatsion aniqlikni oshiradi va musiqiy sezgirlikni kuchaytiradi.

Ikkinchi muhim jihat ritm hissining shakllanishidir. Xor ijrochiligida barcha ishtirokchilar bir xil ritmik tuzilmani saqlashi kerak bo'ladi, bu esa o'quvchilarning ichki ritmik intizomini rivojlantiradi. Shuningdek, ansambl madaniyati shakllanadi, ya'ni har bir ishtirokchi umumiy tovush balansini saqlashga intiladi.

Xor ijrochiligini o'qitishda turli pedagogik yondashuvlar qo'llaniladi. An'anaviy yondashuvda o'qituvchi asosiy rol ni bajaradi va o'quvchilar unga ergashadi. Zamonaviy yondashuvlarda esa interfaol metodlar, guruhli ish, hamkorlikda o'rganish va ijodiy faoliyatga ko'proq e'tibor qaratiladi.

Differensial ta'lim yondashuvi har bir o'quvchining individual imkoniyatlarini hisobga olishga imkon beradi. Bu ayniqsa xor ijrochiligida muhim, chunki har bir o'quvchining ovoz diapazoni, musiqiy tayyorgarligi va eshitish qobiliyati turlicha bo'lishi mumkin.

Umuman olganda, jamoaviy kuylash va xor ijrochiligi musiqa ta'limining eng muhim yo'nalishlaridan biri bo'lib, u o'quvchilarning musiqiy, psixologik va ijtimoiy rivojlanishiga kompleks ta'sir ko'rsatadi. Ushbu faoliyat nafaqat musiqiy ko'nikmalarni shakllantiradi, balki o'quvchilarda hamkorlik, mas'uliyat va estetik didni rivojlantiradi. Shuning uchun xor ijrochiligini samarali tashkil etish pedagogik jarayonning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Umumta'lim maktablarida jamoaviy kuylash va xor ijrochiligini samarali rivojlantirish avvalo to'g'ri pedagogik shart-sharoitlarni yaratish bilan bevosita bog'liqdir. Xor jamoasini shakllantirish jarayoni maqsadga yo'naltirilgan, tizimli va bosqichma-bosqich tashkil etilishi lozim. Bunda o'quvchilarning yosh xususiyatlari, musiqiy tayyorgarlik darajasi va individual imkoniyatlari asosiy mezon sifatida olinadi.

Pedagogik tamoyillar ichida izchillik, ongli faollik, ko'rgazmalilik va differensial yondashuv muhim o'rin tutadi. Izchillik tamoyili o'quvchilarning oddiydan murakkabga qarab rivojlanishini ta'minlasa, ongli faollik tamoyili ularning ijro jarayonida faol ishtirokini kuchaytiradi. Ko'rgazmalilik esa musiqiy materialni tez va samarali o'zlashtirishga yordam beradi.

Xor ijrochiligida o'quvchilarning musiqiy qobiliyatlarini rivojlantirish bir nechta muhim omillarga bog'liq. Birinchi omil - musiqiy eshitish qobiliyatidir. O'quvchilar tovush balandligini farqlash, intonatsiyani aniq ijro etish va garmonik uyg'unlikni his qilishni o'rganadilar.

Ikkinchi omil ritmik sezgirlik bo'lib, u jamoaviy ijroning asosini tashkil etadi. Har bir o'quvchi umumiy ritmgaga moslashishi va ansambl bilan uyg'un harakat qilishi zarur. Uchinchi omil esa emotsional ifodalilikdir. Xor ijrochiligi faqat texnik ijro emas, balki hissiy ifoda hamdir.

Bugungi kunda xor ijrochiligini o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar muhim ahamiyat kasb etmoqda. Interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya

texnologiyalari va multimedia vositalari dars jarayonini yanada samarali va qiziqarli qiladi.

Multimedia materiallari yordamida o'quvchilar musiqiy asarlarni nafaqat eshitish, balki ko'rish orqali ham qabul qiladilar. Bu esa ularning musiqiy tasavvurini kengaytiradi. Shuningdek, audio yozuvlar va vizual materiallar intonatsion aniqlikni mustahkamlashga yordam beradi.

Interfaol metodlar, jumladan "kichik guruhlarda ishlash", "musiqiy dialog", "rol o'ynash" kabi usullar o'quvchilarning faolligini oshiradi va ularni ijodiy fikrlashga undaydi.

Xor ijrochiligida o'qituvchi yetakchi va yo'naltiruvchi shaxs sifatida muhim rol o'ynaydi. U nafaqat musiqiy bilimlarni yetkazadi, balki o'quvchilarda musiqaga bo'lgan qiziqishni shakllantiradi. O'qituvchi har bir o'quvchining ovoz imkoniyatlarini to'g'ri baholashi va ularni tegishli ovoz partiyalariga taqsimlashi kerak.

Shuningdek, o'qituvchi mashg'ulotlarda psixologik muhitni to'g'ri tashkil etishi lozim. Ijobiy va qo'llab-quvvatlovchi muhit o'quvchilarning ijodiy faolligini oshiradi va ularni erkin ijro etishga undaydi.

Mashg'ulotlar odatda bir necha bosqichda tashkil etiladi. Dastlabki bosqichda ovoz sozlash mashqlari va nafas olish texnikasi o'rgatiladi. Keyingi bosqichda esa musiqiy asar ustida ishlash amalga oshiriladi. Bu jarayonda intonatsiya, ritm va diksiya ustida alohida ishlanadi.

Guruhli mashg'ulotlar xor jamoasining uyg'unligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Har bir partiya alohida ishlab chiqilgandan so'ng, umumiy ijro jarayonida birlashtiriladi. Umuman olganda, jamoaviy kuylash va xor ijrochiligini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari tizimli yondashuv, zamonaviy texnologiyalar va o'qituvchining kasbiy mahorati bilan belgilanadi. Ushbu omillar uyg'unligi o'quvchilarning musiqiy qobiliyatlarini samarali rivojlantirishga xizmat qiladi va xor ijrochiligining sifatini oshiradi.

Umumta'lim maktablarida musiqa ta'limi jarayonida jamoaviy kuylash va xor ijrochiligini rivojlantirish bo'yicha olib borilgan tajriba-sinov ishlari shuni ko'rsatadiki, mazkur faoliyatni to'g'ri tashkil etish o'quvchilarning musiqiy rivojlanishiga sezilarli darajada ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Tajriba jarayonida xor jamoasi bilan ishlashning bosqichma-bosqich metodik tizimi qo'llanildi va o'quvchilarning intonatsion aniqligi, ritmik barqarorligi hamda ansambl uyg'unligi izchil rivojlanib bordi. Dastlabki kuzatuvlar shuni ko'rsatadiki, o'quvchilarning ko'pchiligida individual kuylash ko'nikmalari nisbatan shakllangan bo'lsa-da, jamoaviy ijro jarayonida bir-birini eshitish, umumiy tempni saqlash va garmonik uyg'unlikka erishish ko'nikmalari yetarli darajada rivojlanmagan edi. Shu sababli tajriba jarayonida maxsus mashqlar tizimi ishlab chiqilib, u nafas olishni to'g'ri tashkil etish, ovozni bir tekis yo'naltirish, diksiya va artikulyatsiyani yaxshilashga qaratildi.

Tajriba davomida interfaol metodlardan keng foydalanildi, xususan "savol-javobli kuylash", "partiyalar almashinuvi", "dirijorsiz ansambl ijrosi" kabi usullar o'quvchilarning faolligini oshirdi. Bu usullar o'quvchilarda nafaqat musiqiy, balki ijtimoiy-psixologik ko'nikmalarni ham rivojlantirdi, chunki ular jamoada ishlash, o'zaro tinglash va hamkorlik qilish jarayonida faol ishtirok etdilar. Natijada o'quvchilarning sahna madaniyati ham sezilarli darajada yaxshilandi, ular o'zlarini erkin ifoda etish va sahnaviy ishonch bilan chiqish ko'nikmalarini egalladilar.

Tajriba-sinov ishlari davomida zamonaviy pedagogik texnologiyalar, jumladan audio va video materiallardan foydalanish ham yuqori samaradorlik berdi. O'quvchilar professional xor jamoalari ijrolarini tinglash va tahlil qilish orqali o'z ijrolaridagi kamchiliklarni anglash imkoniyatiga ega bo'ldilar. Bu esa ularning musiqiy tafakkurini rivojlantirib, ijro sifatini oshirishga xizmat qildi. Shuningdek, texnologik vositalar yordamida intonatsion xatolarni aniqlash va tuzatish jarayoni ham tezlashdi.

Tajriba natijalari shuni ko'rsatdiki, muntazam xor mashg'ulotlari o'quvchilarning musiqiy eshitish qobiliyatini sezilarli darajada yaxshilaydi. Ayniqsa, kichik yoshdagi o'quvchilarda ritmni his qilish va tovush balandligini farqlash ko'nikmalari tez rivojlandi. Bu jarayon ularning umumiy musiqiy savodxonligini oshirib, musiqa faniga bo'lgan qiziqishini kuchaytirdi. O'quvchilarning darslarga qatnashish faolligi ham oshdi, ular xor mashg'ulotlarini qiziqarli va ijodiy jarayon sifatida qabul qila boshladilar.

Shuningdek, psixologik kuzatuvlar natijasida aniqlanishicha, jamoaviy kuylash jarayoni o'quvchilarning emotsional holatiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ular orasida o'ziga ishonchning ortishi, stress holatlarining kamayishi va ijtimoiy faollikning kuchayishi kuzatildi. Ayniqsa, sahnada chiqish qilish tajribasi o'quvchilarning qo'ruv hissini kamaytirib, ularni erkin va ishonchli ijrochilarga aylantirdi. Bu esa xor ijrochiligining nafaqat musiqiy, balki tarbiyaviy ahamiyatga ham ega ekanligini tasdiqlaydi.

Tajriba jarayonida o'qituvchining roli ham alohida ahamiyat kasb etdi. U nafaqat musiqiy bilim beruvchi, balki jamoani boshqaruvchi, motivatsiya beruvchi va ijodiy muhit yaratuvchi shaxs sifatida faoliyat yuritdi. O'qituvchining individual yondashuvi har bir o'quvchining imkoniyatlarini to'liq ochishga yordam berdi. Natijada past darajadagi tayyorgarlikka ega o'quvchilar ham asta-sekin jamoaviy ijroga moslashib, umumiy xor tarkibida muvaffaqiyatli ishtirok eta boshladilar.

Umuman olganda, o'tkazilgan tajriba-sinov ishlari jamoaviy kuylash va xor ijrochiligini rivojlantirishning pedagogik va metodik asoslari samarali ekanligini tasdiqladi. Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, zamonaviy pedagogik yondashuvlar, interfaol metodlar va texnologik vositalarning uyg'un qo'llanilishi xor ijrochiligi sifatini sezilarli darajada oshiradi hamda o'quvchilarning musiqiy va shaxsiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Шамсиев Шерзод Истамович Формы организации музыкального общения // Вестник науки и образования. 2020. №21-2 (99). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/formy-organizatsii-muzykalnogo-obscheniya> (дата обращения: 04.05.2026).
2. Шамсиев Шерзод Истамович, & Солиев Ақобир Абдукаримович (2021). Основы хорового пения на уроках музыки. Проблемы науки, (1 (60)), 55-57.
3. The role of folk songs in educating student's role of folk songs in student education. SI Shamsiev. International Journal on Integrated Education 4 (2), 76-78
4. Шамсиев, Ш. И. (2022). Молодой специалист учитель музыки, как руководитель хорового коллектива в общеобразовательной школе. Science and Education, 3(1), 540-545.
5. Шамсиев, Ш. И. (2022). Новые подходы к подготовке молодых специалистов учителей музыки, разработка уроков музыки. Science and Education, 3(1), 528-533.
6. Шамсиев Шерзод Истамович, & Солиев Ақобир Абдукаримович (2021). Развивайте навыки чтения музыки во время пения. Наука, техника и образование, (2-1 (77)), 92-95.
7. Шамсиев, Ш. И., & Ахроров, А. А. (2023). O'zbek folklorshunosligi, tarixi va uning adabiyotdagi o'rni: Shamsiyev Sherzod Istamovich Buxoro davlat pedagogika institute Musiqa va tasviriy san'at kafedrasida o'qituvchisi, Ahrorov Asrorbek Aminjon o'g'li Buxoro davlat pedagogika institute Musiqa va tasviriy san'at kafedrasida talabasi. Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал. –2023, 7, 137-141.
8. Шерзод Истамович Шамсиев, Шухратжон Рақсимжон Оғли Рамазонов Бошланғич синфларда вокал-хор малакаларини шакллантириш ва ривойлантириш услублари // Научный прогресс. 2021. №5. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/boshlang-ich-sinflarda-vokal-xor-malakalarini-shakllantirish-va-rivojlantirish-uslublari> (дата обращения: 05.04.2026).
9. Истамович Шамсиев С. «Способы развития навыков хорового пения». European Scholar Journal, том 2, № 9, 2021, стр. 47-49.
10. Shamsiyev, S. I. (2021). Shukhratjon Rakhimjon ogli Ramazonov Methods of formation and development of vocal-choral skills in primary schools. Scientific progress, (5).
11. Шерзод Истамович Шамсиев. Важность культуры общения и невербального выражения в ведении переговоров. С.С. Истамович - Американский журнал образования и..., 2025

12. Шерзод Истамович Шамсиев. Развитие педагогических компетенций у студентов музыкальных вузов через практику хорового дирижирования. Том 3, № 2 (2025): Американский журнал образования и обучения
13. Istamovich, S. S. (2024). Xor drijorligi fani asosida talabalarining kasbiy kompetensiyasini takomillashtirish. fan jurnali ta'lim va madaniyat, 2(3), 41-49.
14. Shamsiyev Sherzod Istamovich. Musiqa ta'limida talabalarning kreativlik kompetentligini rivojlantirish. Proceedings of International Conference on Scientific Research in Natural and Social Sciences. Том 3, Номер 2, Страницы 72-80
15. Shamsiyev Sherzod Istamovich, Ahrorov Asrorbek Aminjon. The art of music and its place in our lives. Miasto Przyszłości. Том 41. 65-68
16. Shamsiyev Sherzod Istamovich, Ahrorov Asrorbek Aminjon o'g'li. Folklor musiqa ijrochiligi fani va xor san 'ati. Journal of Innovation, Creativity and Art. 71-74.
17. SS Istamovich. Development, Appearances and Types of Choral Art in Central Asian Countries. Web of Synergy: International Interdisciplinary Research Journal. 73-75
18. Sherzod Istamovich Shamsiyev. Choir performance in european countries emergence. European journal of innovation in nonformal education. 347-350
19. Шерзод Шамсиев. Голос и эмоция–психология вокала. Рекомендовано к печати Ученым советом Института психологии имени ГС Костюка НАПН Украины (Протокол № 14 от 28 декабря 2020). 457 – 461
20. SS Istamovich. Soliev Akobir Abdukarimovich Develop navyki reading music in the time of peniya. Science, technology and education, 77 - 81
21. Шерзод Истамович Шамсиев. Солиев Акобир Абдукаримович. Развивайте навыки чтения музыки во время пения. Наука, техника и образование. 77 - 81
22. SS Istamovich, MD Shakirovna. Xor asarini ijrosi ustida ishlash usullari. Central Asian Research Journal for Interdisciplinary Studies (CARJIS), 83-86
23. SI Shamsiev. Mosinova DS. Educating students in aesthetic spirit through choir works. Web of Scientist: International Scientific Research Journal 3 (02), 453-455
24. КБ Холиков. Определения тональности через функцию ткани гармонии. Science and Education 7 (3), 250-255
25. КБ Холиков. Об одной новой задаче тоника для создания модуляции или отклонения. Science and Education 7 (3), 256-261
26. КБ Холиков. Основные дидактические задачи к укреплению основной темы изучения нового материала по фортепиано. Science and Education 7 (3), 245-249
27. КБ Холиков. Схема интегрирования теории и гармонии по сфере изучения нового материала по фортепиано. Science and Education 7 (3), 262-267

28. КБ Холиков. Сознательное восприятие музыки через позитронноэмиссионная томография мозга и сеть внимания к обучению произведения. *Science and Education* 6 (1), 142-147

29. КБ Холиков. Распределитель стимулятора рефлекторной дуги ответ на информации полученного от источника аксонов и дендритов. *Science and Education* 5 (12), 113-119

30. KB Kholikov. Musical pedagogy and psychology. *Bulletin of Science and Education* 99 (21-2), 58-61